

ALMA OMANOVIĆ-VELADŽIĆ*
(Sarajevo)

ZAOSTAVŠTINA FATIME DUDIJE HATUN, SARAJEVSKE DOBROTvorKE

Abstrakt

U ovom radu se na osnovu raspoloživih osmanskih arhivskih izvora i pristupačne literature nastoji rekonstruisati život jedne sarajevske dobrotvorke s kraja XVIII i iz prve polovine XIX stoljeća, koja je dio svog imetka uvakufila u vjerske i obrazovne svrhe.

Na osnovu popisa imovine koja je ostala iza njene smrti, pokušali smo približiti sliku o privatnom životu jedne žene vakife, pružiti podatke o načinu i stilu njenog života, vrsti kućnog namještaja, tekstilnom pokućstvu, kuhinjskom posuđu, ukrasnim predmetima i drugim stvarima koje su krasile i ispunjavale enterijer njenog doma. Isto tako, predstavili smo nakit koji je posjedovala, stil njenog svakodnevnog odijevanja, vrstu i kvalitet materijala odjevnih predmeta te podatke o ostaloj njenoj pokretnoj i nepokretnoj imovini. Riječ je o Fatimi Dudiji hatun, kćeri Pehlivan Husejn-age iz Sarajeva, stanovnici Careve mahale.

Ključne riječi: kulturna historija, Sarajevo, kraj XVIII i prva polovina XIX stoljeća, dobrotvorka, zaostavština

Popisi zaostavština spadaju u primarne izvore za proučavanje materijalne kulture i društvenih slojeva u Osmanskom Carstvu, kao i za izučavanje lokalne historije. Defteri u kojima se bilježila ostavština umrlih nazivaju se ostavinski ili *kassam-defteri* ili *tereke-defteri*. Prilikom popisa

* Dr. Alma Omanović-Veladžić, viši naučni saradnik, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, e-mail: almav37@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7567-2886

procjenjivana je cjelokupna imovina umrlog. To je rađeno uz pomoć stručnog lica koje se razumije u finansijsko poslovanje. Šerijatski se čisti ostatak imovine dijelio među zakonskim nasljednicima, nakon što bi se izmirili svi dugovi i obaveze te isplatili sudski troškovi. Svaki nasljednik dobivao bi izvod iz kassam-deftera zavedenog u sidžilu.¹

Navedeni popis vršen je od strane Sarajevskog šerijatskog suda na zahtjev porodice umrlog, tj. njegovih nasljednika, u slučaju spora među njima, maloljetnosti ili nepostojanja nasljednika. Dakle, imovina umrlog se popisivala i davala na javnu licitaciju. Svaka stavka posebno je upisivana, sa njenom novčanom vrijednošću.

Dokumenti o ostavštini daju materijal za poznavanje kulturnog nivoa pojedinih porodica, jer su zabilježene, pored ostalog, i knjige koje su umrli posjedovali, a u njima se nalazi i popis raznih vrsta kućnih predmeta, npr. razne vrste odjevnih predmeta, bakrenog i drugog posuđa, tekstilnog pokućstva (jastuci, zavjese, peškiri, bošče i sl.), kućnog namještaja i drugih predmeta na osnovu kojih se može izučavati kultura stanovanja u Sarajevu kroz XIX stoljeće.²

Kada je u pitanju uređenje enterijera u bosanskim kućama u to vrijeme, pored različitih vrsta bakrenog i pozlaćenog posuđa, različitih ukrasnih stvari (satovi, ogledala, ćupovi, bakreni i bronzani svijećnjaci itd.) te raznih vrsta ćilima i prostirki, unutrašnjost kuće krasile su i različite vrste namještaja, čija je vrijednost i dostupnost pojedinih primjeraka zavisila od društvenog sloja kojem je pojedinac pripadao, što je također bilo upisano u popis ostavštine.

Isto tako, status u društvu i položaj pojedinca iskazivao se bogatstvom odjeće koja je ostajala iza umrlih i također bila popisivana.

Među ženskim odjevnim predmetima posebno su se isticale *anterije*³. One su se izrađivale od različitih vrsta materijala, od kadife⁴ ili brokat svile sa bogatim zlatovezom i zlatnim ukrasnim trakama, do onih

¹ Usp. Azra Gadžo-Kasumović, "Mulla u Bosanskom ejaletu", *Anali GHB*, knjiga XXVII-XXVIII, Sarajevo, 2008, 21.

² O kulturi stanovanja više vidi: Alija Bejtić, "Spomenici osmanlijske arhitekture u Bosni i Hercegovini", *POF*, III-IV/1952-53, Sarajevo, 1953, 277-283.

³ *Anterija* – vrsta gornje haljine. Muške anterije su kratke, obično od deblje tkanine i na prsima presamićene, dok ženske mogu biti duge i kratke, prave se od svile, polusvile ili od čita. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1989, 95 (dalje: A. Škaljić, *Turcizmi...*).

⁴ *Kadifa* – svilena baršunasta tkanina; svileni rutavi samt. Isto, 378.

izrađivanih od aladže⁵. Preko anterije bi obično dolazio pojas sa lijepo izrađenim i ukrašenim *paftama*, kopčama od srebra, bisera ili različite vrste dragog kamenja.⁶ Muslimanske žene su prilikom izlaska na ulicu obavezno oblačile *feredžu*⁷, a na vrh glave su pretežno nosile *tepeluke*, male kratke kape okićene niskama dukata ili bisera, ili vezene srmom i zlatom.⁸

Kada je u pitanju nakit, koji je bio sastavni dio odijevanja žena, primjetna je razlika i u njegovoj materijalnoj vrijednosti kod gradskog i seoskog stanovništva, imućnih i onih slabijeg imovinskog stanja. Izrađivao se od zlata i srebra te sa različitim vrstama dragog kamenja (jakuta⁹, piroze¹⁰, zumruta¹¹ i almasa¹²), koji se smatra luksuznim i posebnim zbog svoje rijetkosti i ljepote samog kamenja, pri čemu su se majstori tog zanata (kujundžije i filigrani) koristili različitim tehnikama pri njegovoj izradi.

U većini dokumenata o ostavštini navedene su i različite vrste oružja, od pušaka, pištolja, sablji, velikih i malih noževa i sl., kao i nešto krupne i sitne stoke te određene količine raznovrsnih usjeva (pšenice, zobi, ječma itd.).

Zahvaljujući *sidžilima* – knjigama Sarajevskog šerijatskog suda,¹³ kao i drugim raspoloživim primarnim historijskim izvorima i rukopisnoj građi, došli smo do određenih podataka o Fatimi Dudiji, kćeri Pehlivan

⁵ *Aladža* – 1. vrsta stare šarene basme sa uzdužnim prugama; uvozila se sa Istoka, naročito iz Sirije (Šama). Zvala se još i ćitabija; 2. anterija od aladže skrojena; 3. strizica (odrezak) od basme. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 81.

⁶ *Pafta* – 1. kopče na ženskim pojasevima od srebra ili kojeg drugog metala, lijepo izrađene i ukrašene. Prema tome kakvog su oblika i kako su ukrašene, imaju i razne nazive: pivac-pafte, badem-pafte, žaba-pafte, čemer-pafte itd. Često se i sami ženski pojas sa *paftama* naziva pafte; 2. toke na narodnoj nošnji; 3. metalne spome ili karike. Isto, 507.

⁷ *Feredža* – vrsta ženskog ogrtača, mantila, od crne ili modre čohe, koji su muslimanke oblačile prilikom izlaska na ulicu. Uz *feredžu* stavlja se *jašmak* i čember, a prilikom dalekog putovanja ili jahanja na konju mjesto *jašmaka* stavlja se peča. Isto, 279.

⁸ Više vidi. Isto, 610.

⁹ *Jakut* – rubin. Isto, 359.

¹⁰ *Piroze* – dragi kamen zelenkasto-plave boje, tirkiz; upotrebljava se kao nakit. Isto, 519.

¹¹ *Zumrut* – smaragd (dragi kamen). Isto, 656.

¹² *Almas* – dragi kamen, dijamant.

¹³ O *sidžilima* vidi opširnije: Azra Gadžo-Kasumović, "O *sidžilima* u Gazi Husrevbegovoj biblioteci", *Anali GHB*, knjiga XXI-XXII, Sarajevo, 2003, 41-83.

Husejn-age, stanovnici sarajevske Džami-i atik mahale¹⁴, koja je predmet ovog rada.

Tako smo u jednom od njih pronašli bilješku njenog vjenčanja iz koje saznajemo da je bila udata za Ablaković (Ablagi-zade) Sulejman-agu, sina hadži Mehmeda, iz sarajevske Ivlakovali hadži Mehmedove mahale.¹⁵ Bračni ugovor između njih dvoje sklopljen je 7. džumadel-ahira 1227/18. VI 1812. u Sarajevskom šerijatskom sudu. Sulejman-agin zastupnik je bio od poštovanih muderrisa, plemeniti i časni hadži Mehmed Emin-efendija, sin hadži Ibrahim-efendije, iz Peltek Husamudinove mahale¹⁶, dok je Fatimin zastupnik bio Muharem-alemdar, sin hadži Mustafe, iz Sarač Ismailove mahale¹⁷. Punomoćstvo je utvrđeno svjedočenjem Husejn-alemdara, sina spomenutog Muharem-alemdara, iz Sarač Ismailove mahale i Salih-alemdara, sina Mehmeda, iz Jakupašine mahale. Mehr-i muedždžel je iznosio 15.000 akči.¹⁸

Iz natpisa na nišanu njenog supruga iz 1237/1822, koji se nalazi na mezarju Alifakovac, saznajemo da se radi o *agi serdengečtija*.¹⁹ Dakle, njen suprug pripadao je vojnim strukturama i imao vojni čin visokog ranga. Iz popisa njegove zaostavštine vidi se da je većinu imovine činila skupocjena vojna oprema, od sablji, pušaka, noževa i sl., potom

¹⁴ Džami-i atik mahala je poznata kao *Careva mahala*. Alija Bejtić, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Sarajevo, 1973, 15 (dalje: A. Bejtić, *Ulice...*).

¹⁵ *Ablakovići* su stara sarajevska porodica za koju Kreševljaković navodi da su još početkom XVIII stoljeća imali timar (vojničko feudalno leno; posjed davan na uživanje pripadnicima vojnog staleža, koji je donosio godišnji prihod do 20.000 akči) u Butmiru i svoju kulu u *Hrvatinu*, južnom dijelu Starog Grada, čija su oba sprata propala u nekom požaru. Više vidi: Hamdija Kreševljaković, "Kule i odžaci u Bosni i Hercegovini", *Naše starine*, god. II/1954, Sarajevo, 1954, 83; Kreševljaković navodi i da je neko od Ablakovića sagradio staru česmu na lokalitetu *Ablakovini*, na lijevoj strani rijeke Miljacke i otvorio do nje put, odakle su stanovnici tog kraja nosili vodu za piće, naročito uz Ramazan. Opširnije vidi: Isti, *Izabrana djela III: Banje, vodovodi, hanovi i karavansaraji...*, "Veselin Masleša", Sarajevo, 1991, 190-191; Mahala Ivlakovali hadži Mehmeda je poznata kao *Vlakovac* ili *Hrvatini*. Vidi: A. Bejtić, *Ulice...*, 16 i 181.

¹⁶ Mahala Peltek Husamudina je poznata kao *Džinin sokak*. A. Bejtić, *Ulice...*, 16 i 323.

¹⁷ Mahala Sarač Ismaila je poznata kao *Donja Saračeva mahala*. Isto, 124.

¹⁸ GHB, Sidžil Sarajevskog šerijatskog suda br. 52, 156. U radu smo se opredijelili za naziv Sidžil sarajevskog kadije (dalje: SSK).

¹⁹ Mehmed Mujezinović, "Stari Alifakovac u Sarajevu", *Naše starine*, god. VIII/1962, Sarajevo, 1962, 133. Njegovo ime pronašli smo zabilježeno i u jednom popisu sarajevskih janjičara s početka XIX stoljeća, gdje je navedeno: "Serdengečdija Sulejman-aga Ablaković". Vidi: R. Muderizović, "Jedan popis sarajevskih janjičara iz početka XIX. vijeka", *GZM BiH*, XXIX/1917, Sarajevo, 1918, 107.

odjevnih predmeta, raznih vrsta bakrenog posuđa, tepsija, sahana, tendžera, đuguma, ibrika, te ćilima i drugog pokućstva, sitne i krupne stoke, teretnog (dorat) i tovarnog konja (bargir), vola, krave, određenih količina raznih vrsta usjeva (pšenica, ječam, kukuruz itd). Također, među popisanim stvarima su i novci od prodaje njegovog samardžijskog i nalbantskog dućana u Sagrdžijama, kao i određeni broj nekretnina u okolini Sarajeva u punom privatnom vlasništvu (mulkovnom vlasništvu) u selu Rotilj [Rotil]²⁰ i Hercezi [Hersek]²¹, dvije čiftčijske kuće²², dvije pojate, dvije manje štale i dvije bašče na Butmiru, zatim polovine od sve četiri čiftčijske kuće, te četiri štale i karaula (stražarnica) na Palama, kao i onih nekretnina u Sagrdžijama, Trgovkama (Pazar-bule)²³ u čijem vlasništvu je imao udjela. U svom posjedu imao je i 28 svezaka knjiga u ukupnoj vrijednosti od 138 groša²⁴. Najskuplja knjiga bila je *En 'ām-i šerīf* – Zbirka dova i odabranih poglavlja iz Kur'ana, u vrijednosti od 21 groš, a najjeftinija u vrijednosti od 1 groš (tri knjige, i to dvije iz gramatike, *Miṣbāḥ ma'a luḡat* i *Du'ā 'alā al-Miṣbāḥ* i jedna iz oblasti islamskog prava, *Risāla-i wiqāya*).

Kao jedini njegovi zakonski nasljednici navedeni su: njegova žena, spomenuta Fatima hatun, kći Pehlivan Husejn-age, njegova rođena sestra po majci, Afifa, kći hadži Mustafe i rođeni brat po ocu i majci Salih-aga. Ženin zastupnik na sudu bio je Čabrić (Čabri-zade) Mula Salih, sin hadži Sulejmana, dok je sestrin zastupnik bio Abdulah Hasan-beg. Imovina mu je procijenjena na 17.847 groša.²⁵

Iz popisa ostavine spomenutog Sulejman-age od 7. ramazana 1237/28. V 1822. godine može se zaključiti da je svoju porodicu ostavio u velikim dugovima koje je trebalo izmiriti, a njihov iznos je bio veći od iznosa njegove cjelokupne imovine. O tome svjedoči popis njegovih

²⁰ Danas *Rotilj*, naseljeno mjesto u općini Kiseljak.

²¹ Danas *Hercezi*, naseljeno mjesto u općini Kiseljak.

²² *Čiftčija - čiftčija* – osoba koja radi na tuđem posjedu na osnovu pogodbe sa posjednikom imanja.

²³ Ova čaršija dobila je naziv po trgovkama, pazar-bulama, ženama koje su se bavile trgovinom i koje su upravo na tom prostoru trgovale u pazarne dane.

²⁴ *Groš (gruš, guruš)*, srebrni novac od 40 para.

²⁵ GHB, SSK br. 61, 74-76. Usp. Alma Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, Posebna izdanja LXV, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Sarajevo, 2021, 405 (dalje: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*).

dugova sa imenima povjerilaca (tur. *gurema*)²⁶ koji je sačinio Sud, uključujući određene sudske troškove. Pretpostavljamo da su popisani povjerioci, svaki poimenično, podnijeli zahtjev tadašnjem kadiji da se podmire njihovi dugovi, jer iz spomenutog popisa dugova vidimo da je Sud odredio pojedinačno za svakog povjerioca nužni iznos od ukupnog duga, čime su svi povjerioci djelimično podmireni.

Ono što je interesantno jest da se među popisanim povjeriocima kojima je Sulejman-aga bio dužan nalaze i imena njegovih zakonskih nasljednika – njegove žene, sestre i brata. Ovdje ćemo izdvojiti samo utvrđene dugove koje je imao prema svojim zakonskim nasljednicima, i to:

- utvrđeni dug u iznosu od 3.000 groša prema sestri Afifi kao podmirenje zajma na osnovu svjedočenja Murat-bega i spomenutog Salih-age, po zakletvi. Nužni iznos duga koji je podmiren: 1.875 groša;
- utvrđeni dug u iznosu od 640 groša prema spomenutom bratu Salih-agi za cijenu ćerpiča (*cigle*) na osnovu svjedočenja spomenute dvojice, Abdi-age i Mustafa-age, po zakletvi. Nužni iznos duga koji je podmiren: 400 groša;
- utvrđeni dug u iznosu od 7.000 groša prema supruzi, spomenutoj Fatimi hatun, jer je spomenuti umrli ranije uzeo sebi na korištenje han, dok je jedan njegov dio izdavao drugima na period od deset godina i uzimao kiriju, na osnovu svjedočenja Mula Abdulaha, sina hadži Alije i drugog Mula Abdija, sina Husejn-alemdara, po zakletvi. Nužni iznos duga koji je podmiren: 4.375 groša;
- utvrđeni dug u iznosu od 200 groša prema spomenutoj Fatimi hatun, jer je spomenuti umrli ranije u svoju korist izvršio ovrhu za dug koji čini cijenu dva vola, na osnovu svjedočenja spomenute dvojice, po zakletvi. Nužni iznos duga koji je podmiren: 127 groša, i
- utvrđeni dug u iznosu od 62,5 groša prema spomenutoj ženi za *mehr-i muedždžel* na osnovu svjedočenja spomenute dvojice, po zakletvi. Nužni iznos duga koji je podmiren: 39 groša.²⁷

²⁶ *Gurema* – vjerovnici; oni koji imaju potraživanja iz zaostavštine umrloga. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 293.

²⁷ GHB, SSK br. 61, 77-78.

DOBROTVORNE AKTIVNOSTI FATIME DUDIJE HATUN

Spomenuta Fatima Dudija hatun se istakla i kao velika dobrotvorka, iako joj od cjelokupne suprugove imovine nakon njegove smrti nije ostalo ništa, osim što su joj od strane Sarajevskog šerijatskog suda podmireni nužni iznosi dugova koje je imao prema njoj.

Tačno nakon devet godina od smrti supruga Sulejman-age uvakufila je dio svog imetka u vjerske i obrazovne svrhe, što potvrđuje da su i žene posebnu pažnju pridavale vjerskom i općem obrazovanju djece, posebno one koja dolaze iz siromašnih porodica. O tome svjedoče njene dvije vakufname iz 1246/1831. godine, ovjerene od strane Sejjida Abdulkerima, sina Jusufa, sarajevskog naiba.²⁸

Naime, 1246/1831. godine, Fatima Dudija hatun, kći Husejn-age Pehlivana, stanovnica Careve mahale, opunomoćila je hafiza Osman-efendiju, sina Mehmeda²⁹, iz iste mahale, da u njeno ime u korist džamije u sarajevskoj mahali Čoban Hasana³⁰ uvakufi *han u mulkovnom vlasništvu u Carevoj mahali*, koji graniči s jedne strane mesarom Sarača Mustafa-alemdara, s druge dućanom Nalo (Nalo-ogli) jamaka Saliha, s treće koritom rijeke Miljacke i sa četvrte strane javnim putem. Za plac na kojem se nalazi uvakufljeno dobro plaćat će se jednako godišnje određena *mukata*³¹ Gazi Isaovom i Kalin hadži Alijinom vakufu. Zatim, da u njeno ime, u korist iste džamije uvakufi *jednu pojatu (samanhane)*³² u istoj spomenutoj mahali, koja graniči s jedne strane drugim dućanom spomenutog jamaka Saliha, s druge dućanom nasljednika Nuri Ahmed-age, s treće dućanom Čohadžić (Čokadži-zade) Mustafa-begefendije i sa četvrte strane javnim putem. Za plac na kojem se nalazi uvakufljeno dobro plaćat će se godišnje određena *mukata* Hadži Alijinom vakufu. Među uslovima koji su navedeni je i taj da se spomenuti han sa pojatom izdaje svake godine pod kiriju pogodnoj osobi po povoljnoj cijeni i da se najprije od stečenih prihoda uvakufljenog dobra godišnje plaća

²⁸ O njegovom imenovanju za sarajevskog naiba više vidi: A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 426.

²⁹ Riječ je o hafizu Osman-efendiji Pašaliću, porijeklom iz (Starog) Majdana u Krajini, pa je u Sarajevu bio poznat kao Majdanlija (Ma'danli). Bio je stanovnik Careve mahale i dugogodišnji imam Careve džamije. Opširnije vidi: Ahmed Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018, 415.

³⁰ Mahala Čoban Hasana je poznata kao Čobanija. A. Bejtić, *Ulice...*, 17 i 358.

³¹ *Mukata* – plaćanje poreza odsjekom, paušalno, u novcu; izdavanje u zakup; zakup, paušalna zakupnina; imovina, posjed ili objekat zakupa.

³² *Pojata* – dio štale u kojoj se skladištilo sijeno.

mukata jednom od vakufa na čijem zemljištu se ono nalazilo. Od ostatka kirije će se izdvajati godišnje po 60 groša za platu imama i po 60 groša za platu mujezina u džamiji mahale Čoban Hasana. Potom, izdvajat će se godišnje po 40 groša za kupovinu dvije *mukave*³³ koje će se u spomenutoj džamiji paliti i po 20 groša za kupovinu zejtina te da se u ramazanskim noćima pale kandilji u ovoj džamiji. Svake godine izdvajat će se i po 20 groša za vaiza koji će mjeseca redžeba, šabana i ramazana držati predavanja prisutnima u spomenutoj džamiji. Ostatak prihoda mutevelija će iskoristiti po potrebi za popravku krova te ostalih popravki uvakufljenih dobara, dok će se njegov višak ostavljati kao godišnja plata za muteveliju. Mutevelija ovog vakufa je bio Mula Sulejman, sin Husejn-alemdara, iz Čoban Hasanove mahale.³⁴

Također, iz njene druge vakufname iz iste godine saznajemo da je spomenuta Fatima Dudija hatun ponovo opunomoćila Majdanliju (Ma'danli) Pašalića hafīza Osman-efendiju, sina Mehmeda, da je u njeno ime zastupa, a tom prilikom je od svoga čistog imetka uvakufila *dvije kuće u mulkovnom vlasništvu sa baščama i dodatnim dvorišnim prostorijama u selu Koševo [Koševa]*³⁵. Među uslovima koji su navedeni u ovoj vakufnami je i taj da se spomenuta dobra u selu Koševo daju u najam i od stečenih prihoda svake godine izdvaja po 40 groša od kojih će se kupiti hljeb i po 10 groša za kupovinu zejtina te da se podijeli siromašnim učenicima koji stanuju u medresama. Također, od stečenih prihoda će se svake godine izdvajati po 45 groša osobi kojoj će se platiti za učenje tri hatme za dušu njenih roditelja. Potom, da se svake godine pred Bajram kupe tri kurbana od po 15 groša i da se njihovo meso i koža podijele sirotinji za njenu dušu. Ostatak prihoda biće iskorišten po potrebi za popravke uvakufljenih dobara, a njegov višak će se ostavljati kao godišnja plata za muteveliju. Mutevelija ovog vakufa je bio Mula Abdulah, sin hadži Alije, iz Čoban Hasanove mahale.³⁶

³³ *Mukava* – 1. debela dugačka lojana svijeća (1 do 2 m dužine i 10-15 cm debljine) na čiracima u džamiji, obložena kartonom. Karton je s vanjske strane ukrašen raznobojnim papirom. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 472.

³⁴ TE:XXI:52-55. GHB, prijepis iz SSK br. 69, 61. Vakufnama je napisana 9. zulhidždžeta 1246/21. V 1831. Prijevod ove vakufname objavljen je u: Sejfidin Kemura, "Sarajevske džamije i druge javne zgrade", I dio, *GZM BiH*, Sarajevo, 1908, 195-197 (dalje: S. Kemura, "Sarajevske džamije...").

³⁵ Danas *Koševo*, naziv jednog dijela grada Sarajeva.

³⁶ TE:XXI:55-56. GHB, prijepis iz SSK br. 69, 62. Vakufnama je napisana 9. zulhidždžeta 1246/21. V 1831. Prijevod ove vakufname objavljen je u: S. Kemura, "Sarajevske džamije...", I dio, 102-104.

Podaci iz gore navedenih vakufnama pokazuju da je spomenuta Fatima Dudija hatun s posebnom pažnjom vodila računa o održivosti svojih vakufa, njihovoj svrsi i ljudima koji će se o njima brinuti. Među svjedocima koji su prisustvovali samom činu zavještanja su trgovci, te zanatlije, poput kazaza, čizmedžija, nalčadžija i drugi.

I ovi nam primjeri ukazuju da su vakife kao punopravne i aktivne članice društva davale svoj doprinos zajednici u kojoj su živjele. One su uglavnom svoju imovinu uvakuflyjavale preko svojih zastupnika, uz svjedoke, što potvrđuje da su žene raspolagale svojom imovinom i slobodno je zavještale u željene svrhe.

ZAOSTAVŠTINA FATIME DUDIJE HATUN, KĆERI PEHLIVAN HUSEJN-AGE, IZ CAREVE MAHALE

Kada je umrla Fatima Dudija, kći Pehlivan Husejn-age, stanovnica sarajevske Careve mahale 1831. godine, naslijedile su je tetke po majci, Umihana i Afifa hatun, kćeri Sulejmana. Trećina njenog imetka namijenjena je za određene poslove koje treba izvršiti i ostale priznate troškove.

Dana 21. muharrema 1247/2. VII 1831. Sarajevski šerijatski sud je popisao, procijenio i čisti ostatak jednako podijelio njenim zakonskim nasljednicima. U ovom popisu tačno je navedena vrsta imovine (pokućstvo, odjevni predmeti, stoka, razne vrste usjeva, nepokretna imovina i sl.), njihova količina i novčana vrijednost. Cjelokupna imovina joj je procijenjena na 16.327 groša i 22 pare.

Kao jedini njeni zakonski nasljednici navedene su dvije tetke po majci, Umihana i Afifa hatun, kćeri Sulejmana, čiji je zastupnik na sudu bio Muderizović (Muderrisi-zade) Mula Ibrahim, sin hadži Ahmed-efendije, iz Halač Davudove mahale³⁷. Njima dvjema, nakon što se izmire svi dugovi i obaveze te isplate sudski i drugi troškovi, pripada čisti ostatak za podjelu među nasljednicima od 6.380 groša i 10 para, odnosno svakoj po 3.190 groša i 5 para. Izvršilac oporuke (tur. vasi muhtar) bio je Prešljo (Prešo-zade) Abdulah-aga, sin hadži Alije.³⁸

³⁷ Mahala Halač Davuda je poznata kao *Murdarija* (*Muhurdarija*) ili *Za konakom*. Pretpostavlja se da je dobila naziv po nekome muhurdaru – čuvaru pečata na dvoru bosanskih vezira. A. Bejtić, *Ulice...*, 17 i 280.

³⁸ GHB, SSK br. 69, 71-72. Usp. A. Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića...*, 434. Ime izvršioca oporuke se nalazi zabilježeno u Kadićevoj

Ostavinski popis Sarajevskog šerijatskog suda
od 21. muharrema 1247/2. VII 1831.³⁹

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[1]	<i>Kur'ān (Kelām-i Kadīm)</i> , za poklon	1 komad (adet)	1.720
[2]	plavi rabljeni makat ⁴⁰	2 kom	525
[3]	šiljte ⁴¹ od čita ⁴²	1 kom	400
[4]	rabljeni minder ⁴³	1 kom	125
[5]	jastuk od šagrenske kože ⁴⁴	3 kom	399
[6]	ponovo minder	1 kom	645
[7]	serdžada ⁴⁵ i ćilim	/	241
[8]	velika čekmedža ⁴⁶	1 kom	85
[9]	drvena sinija ⁴⁷	3 kom	100
[10]	peškun ⁴⁸	1 kom	100
[11]	bakreni kazan ⁴⁹ od 39,5 oka po 399	/	791
[12]	bakreni ibrik ⁵⁰	1 kom	879

Hronici među umrlima iz 1252/1836-37. Isto, 449.

³⁹ GHB, SSK br. 69, 71-72.

⁴⁰ *Makat* – platno, čoha ili ćilim, koji se prostire po minderu. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 443.

⁴¹ *Šiljte, šilte* – vuneni četverouglasti dušečić za sjedenje; dugi tanki vuneni madrac koji se stere po sećiji. Isto, 589.

⁴² *Čit* – šarena pamučna tkanina, basma. Isto, 177.

⁴³ *Minder* – slamnjača ili šiljte vunom napunjeno koji se stere po sećiji, da je mekše za sjedenje; katkad znači i samu sećiju. Isto, 464.

⁴⁴ *Šagren* – vrsta sirove kože koja se sastoji od grube neštavljene kože, skinute s leđa konja ili magarca.

⁴⁵ *Serdžada, sedžada* – prostirač, ćilimče na kojem muslimani klanjaju namaz; služi i kao ukras u kućnom namještaju; u obliku je pravougaonika. Isto, 553.

⁴⁶ *Čekmedža* – kovčežić koji, mjesto kapka ozgor, ima ladicu sa strane kao u stola i služi kao drvena kasa, škrabija. Isto, 168.

⁴⁷ *Sinija* – niska okrugla trpeza, sofru. Isto, 566.

⁴⁸ *Peškun* – 1. okrugli mali stolić (štokrla) na kome se sjedi. Obično je izrađen od orahova drveta sa lijepim rezbarijama; 2. mali stolić koji se stavlja pod sofru. Isto, 517.

⁴⁹ *Kazan* – veliki bakreni kotao koji ima sa strane ručke za nošenje. Isto, 403.

⁵⁰ *Ibrik* – 1. bakreni sud za vodu s uskim grlom, na kome je kupast poklopac, i s dugim noscem (nosačem); može biti i od zlata ili srebra; 2. bakreni sud opisanog oblika, samo malen, za serviranje kafe. Isto, 338-339.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[13]	leđen ⁵¹ za kupatilo	1 kom	455
[14]	tendžera ⁵²	1 kom	1.535
[15]	ponovo tendžera	1 kom	841
[16]	sahan ⁵³	3 kom	281
[17]	ponovo sahan sa kapkom (3)	3 kom	320
[18]	ponovo haranija ⁵⁴ od 5,5 oka po 400	/	2.205
[19]	bakrena maštrafa ⁵⁵ sa kutijom	/	224
[20]	bronzani svijećnjak	1 kom	410
[21]	mali sahan (3) i časa ⁵⁶ (1)	3 kom, 1 kom	359
[22]	rabljene hegbe ⁵⁷	1 kom	251
[23]	jorgan od čita	/	685
[24]	hav ⁵⁸ peškir	1 kom	205
[25]	plavi makat sa manjim ćilimom	/	399
[26]	veliko ogledalo	1 kom	1.005
[27]	rabljeni jorgan	1 kom	525
[28]	ponovo minder	1 kom	1.130
[29]	daščani sanduk sa furdom ⁵⁹	/	400
[30]	čekmedža sa furdom	/	680
[31]	kućni stan za tkanje beza (pers. bez destgāh)	1 kom	605
[32]	joltava (tur. yoltābe) ⁶⁰	1 kom	300
[33]	bakreni đugum ⁶¹	1 kom	800

⁵¹ *Leđen, legen* – lavor za umivanje, odnosno za pranje ruku. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 433.

⁵² *Tendžera* – duboka bakrena posuda, dublja je od šerpe i nema drški sa strane. Isto, 610.

⁵³ *Sahan* – bakrena zdjela, tanjir. Isto, 542.

⁵⁴ *Haranija (aranija)* – bakreni veliki kotao, zapravo manji kazan. Isto, 313.

⁵⁵ *Maštrafa* – čaša, naročito čaša sa ukrašenim staklom iz koje se pije šerbe. Isto, 448.

⁵⁶ *Časa* – dublja posuda polukruglastog oblika u kojoj se servira žitko jelo, kao čorba, mlijeko itd. Isto, 184.

⁵⁷ *Hegbe, hegbeta* – bisage. Isto, 325.

⁵⁸ *Hav* – kratka mekana vlakanca ili rute, malje na kadifi, na frotirima itd. Isto, 321.

⁵⁹ *Furda* – odresci od bakra u kazandžija; metalni otpaci; kalo, škart. Isto, 286.

⁶⁰ *Joltava* – duga tava odnosno tendžera s vodoravnom drškom. Isto, 372.

⁶¹ *Đugum* – 1. bakreni sud za vodu sa širokim grlicem (nema nosca koji ima ibrik); 2. limena posuda u kojoj mljekar raznosi mlijeko po kućama; 3. kafeni đugum je manji sud u kome se vari voda za kafu. Isto, 254.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[34]	sahan sa kapkom (2)	2 kom	535
[35]	ponovo sahan	4 kom	840
[36]	bakreni leđer ⁶²	2 kom	216
[37]	bakrena ćasa	2 kom	288
[38]	sahan sa kapkom	/	605
[39]	joltasi ⁶³	/	2.000
[40]	bakrena velika tepsija	/	3.405
[41]	ponovo bakrena tepsija	1 kom	2.410
[42]	sepet-sanduk ⁶⁴ sa furdom	/	519
[43]	takum ⁶⁵ za kupatilo	/	760
[44]	ponovo sepet-sanduk	/	145
[45]	zastirači	/	480
[46]	torba sa furdom	/	120
[47]	zili-ćilim/zilija ⁶⁶	1 kom	2.410
[48]	manja halija ⁶⁷ koja se prostire u središte odaje (tur. meydan-ı kaliçe)	/	4.199
[49]	jorgan na cvjetove	/	1.999
[50]	rabljeni dimli-jastuk ⁶⁸	2 kom	320
[51]	rabljeni dušek	/	101
[52]	rabljeni jastuk	3 kom	570
[53]	ponovo minder	1 kom	759
[54]	ponovo minder	1 kom	1.325
[55]	veliki tronožac	1 kom	201

⁶² *Lender (leđer), lenger* – veliki bakreni sahan sa širokim pervazom. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 434.

⁶³ *Joltasi* – sudi za nošenje hrane, sastoje se od 2-4 valjkasta suda (tasovi) uklopljena jedan u drugi s poklopcem i alkom na najgornjem, te od dvije šipke koje vežu najdonji sud s poklopcem. U njima se nosi hrana od kuće u dućan, ili iz aščince u dućan, kući i sl. Zovu se još i *meterizi*. Isto, 372.

⁶⁴ *Sepet-sanduk* – sepet u obliku sanduka sa zaklopcem, iznutra postavljen, a spolja opšiven kožom. Isto, 559.

⁶⁵ *Takum* – 1. pribor, servis, kompletna oprema. Isto, 597.

⁶⁶ *Zilija* – ćilim, vrsta šarenog ćilima. Isto, 654.

⁶⁷ *Halija* – fini uzlani/čvorani ćilim persijske izrade. Usp. Isto, 305.

⁶⁸ Radi se o jastuku od keper materijala, kombinacije pamuka i elastina sa čvrstim vezom, koji je prilično prepoznatljiv po svojim dijagonalnim linijama, kao i po tome što svaka keper tkanina ima svoje lice i naličje.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[56]	kutija sa čizmama i furdom	/	215
[57]	ponovo joltava	1 kom	401
[58]	bakreni leđen	1 kom	730
[59]	crni đugum	1 kom	680
[60]	bakrač ⁶⁹	1 kom	686
[61]	tava sa dugom drškom (tur. saplı tabe)	1 kom	470
[62]	ponovo ibrik	/	560
[63]	ponovo lender	1 kom	280
[64]	sahan sa stopicom (tur. ayaklı sahan)	1 kom	375
[65]	veliki ibrik za kafu	2 kom	440
[66]	tepsija za pite	1 kom	620
[67]	ponovo sahan	3 kom	501
[68]	kevcija ⁷⁰	3 kom	370
[69]	veliki fenjer	1 kom	560
[70]	ponovo tepsija za pite	1 kom	460
[71]	manji sanduk sa furdom	/	201
[72]	sepet-sanduk	1 kom	521
[73]	ponovo sepet-sanduk sa furdom	/	460
[74]	nož za sjecanje mesa (tur. kıyma bıçağı)	2 kom	81
[75]	mlin za kahvu	1 kom	400
[76]	serdžada	1 kom	1.060
[77]	ponovo dušek	1	1.600
[78]	jastuk od kadife	4 kom	2.405
[79]	ponovo minder	1 kom	285
[80]	rabljeni jastuk od kadife	3 kom	800
[81]	ponovo minder	1 kom	885
[82]	ponovo minder	1 kom	1.120
[83]	vuna (tur. yapağı) ⁷¹ u sepetu ⁷²	3 kom	1.320

⁶⁹ *Bakrač* – bakreni kotao (i uopšte kotao) koji ima na sebi lûk od željeza ili debele žice, za koji se drži kad se nosi i o koji se vješa na verige. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 116.

⁷⁰ *Kevcija*, *kepcija* – 1. velika kašika sa dugom drškom kojom se crpa čorba iz lonca u tanjire; kutlača; 2. polukuglast sud sa drškom kojim se crpala voda iz terezija (vodenih rezervoara) i nalijevala u đugume i ibrike. Isto, 407.

⁷¹ Ova vrsta vune se koristi za punjenje dušeka i jorgana.

⁷² *Sepet* – kotarica, košara, krošnja. Isto, 559.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[84]	gvozdена ćuskija ⁷³	1 kom	100
[85]	gvozdeni tokmak ⁷⁴	/	25
[86]	kantar ⁷⁵ i tespah	/	280
[87]	kazan od 22 oke po 560	/	12.320
[88]	ponovo tendžera	1 kom	360
[89]	tepsija za kadaif	1 kom	430
[90]	đugum sa ibrikom	/	1.570
[91]	ponovo đugum	1 kom	420
[92]	manji đugum	1 kom	821
[93]	bakreni đevdir ⁷⁶	1 kom	399
[94]	tepsija iz Vidina	1 kom	435
[95]	manja bakrena deba ⁷⁷	1 kom	326
[96]	ponovo lenđer	2 kom	240
[97]	tepsija sa poklopcem (kapkom)	/	526
[98]	manji lenđer (2), ćasa (2)	2, 2	240
[99]	ibrik	1 kom	366
[100]	ibrik za kafu	5 kom	465
[101]	bakreni sviječnjak	1 kom	520
[102]	bakrena tepsija	1 kom	840
[103]	rabljene hegbe	1 kom	150
[104]	sjekira	2 kom	160
[105]	peštahta ⁷⁸	1 kom	130
[106]	ponovo zilija	1 kom	780

⁷³ *Ćuskija* – alatka za dizanje tereta, za bušenje rupa u zemlji itd.; gvozdена motka, poluga, s jedne strane šiljasta a s druge tupa, ravna. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 201.

⁷⁴ *Tokmak* – 1. malj; glavat debeo komad drveta, kao mali topuz. 2. željezni maljić na avlijskim vratima kojim se kuca i doziva. 3. gvozdeni dio mlina za kafu koji stoji u sredini mlina. Isto, 618.

⁷⁵ *Kantar* – starinska željezna sprava za mjerenje težine. Ima dvije kuke: jednom se zakači ono što se mjeri, a druga se drži u ruci ili ako je teži predmet, zakači se za motku i dva čovjeka sa dvije strane drže motku sa teretom dok se mjeri. Više vidi: Isto, 392.

⁷⁶ *Devdir* – cjediljka; bakrena posuda za cijedenje. Isto, 250.

⁷⁷ *Deba* – okrugla drvena ili bakrena posuda s poklopcem u kojoj se drži ili nosi sir, kajmak, med itd.; mali mjuh u kome se drži maslo, ulje, med, pekmez i sl. Isto, 208.

⁷⁸ *Peštahta* – vrsta starinske školske klupe: klupa koja se upotrebljava u starim mektebima; na njoj su se držale knjige i pisanke, a sjedilo se na podu. Isto, 517.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[107]	bijela čerga ⁷⁹	1 kom	70
[108]	ponovo ogledalo	1 kom	319
[109]	jastuk od kadife	13 kom	9.691
[110]	manja tepsija	2 kom	290
[111]	ponovo đugum	1 kom	710
[112]	velika tendžera	1 kom	1.600
[113]	lender za janjetinu	1 kom	1.625
[114]	čisto tekne ⁸⁰	1 kom	399
[115]	ponovo đugum	1 kom	1.040
[116]	feredža ⁸¹ od tamnozeleno čohe ⁸²	1 kom	3.200
[117]	bojali ćurdija ⁸³ od samura ⁸⁴	/	7.200
[118]	ženska hamam-košulja	1 kom	1.060
[119]	anterija prekomorske izrade (tur. deryâ kârî)	/	800
[120]	ručni sat	1 kom	8.320
[121]	ponovo jorgan na cvjetove	1 kom	2.600
[122]	srebreni tas ⁸⁵	1 kom	1.630
[123]	tabla (poslužavnik) za svijećnjak	1 kom	200
[124]	jemenija i peštemalj ⁸⁶	/	285
[125]	<i>Risâle-i Birgivî ma'a Namâzlik</i>	/	480

⁷⁹ Čerga – čerga tkanina mogla je istovremeno da bude čerga pokrivač, prostirač, isto kao i sklavinu; pokrivač na kolima, postelja na podu i ležaju i pokrivač; čebe preko jorgana; pokrivač za krevet, kauč, zidni tepih, “staza” preko skupljeg tepiha; prostirka za pod. Opširnije: Đurđica Petrović, “Zapisi o cergi (čergi)”, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, urednik Mirko Marković, knj. 49. (1983), Zagreb, 1983, 483-504.

⁸⁰ Tekne – korito. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 607.

⁸¹ Feredža – vrsta ženskog ogrtača, mantila, od crne ili modre čohe, koji su muslimanke oblačile prilikom izlaska na ulicu. Uz feredžu stavlja se još jašmak i čember, a prilikom dalekog putovanja ili jahanja na konju mjesto jašmaka stavlja se peča. Isto, 279.

⁸² Čoha – sukno bolje vrste, mekše i ljepše. Isto, 179.

⁸³ Ćurdija – vrsta gornje kratke i duge haljine postavljene krznom. Lice joj je obično od kadife ili čohe. Postoji muška i ženska ćurdija. Isto, 200.

⁸⁴ Samur – samurovina, koža od kune zv. samur. Isto, 547.

⁸⁵ Tas – vrsta metalne zdjele posebnog oblika: tasovi na kuhinjskoj vagi, tasovi u hamamu kojima se crpa voda i polijeva po sebi prilikom kupanja. Isto, 601.

⁸⁶ Peštemalj – zastirač kojim se kupač zastire u hamamu; veliki peškir za brisanje poslije kupanja; pregača. Isto, 517.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[126]	krava sa teletom koje sisa	1	2.800
[127]	ponovo krava sa teletom koje sisa	1	2.930
[128]	vo	4 glave/grla (re's)	12.560
[129]	biserna pafta	1 par (čift)	13.280
[130]	jagluk ⁸⁷	1 kom	260
[131]	terluke ⁸⁸	1 par	122
[132]	tepeluk sa biserima	1 kom	9.640
[133]	cvijet sa biserom/biserna cvjetna grana	1 kom	10.000
[134]	prsten prekomorske izrade	2 kom	802
[135]	zlatna belenzuka ⁸⁹ od 52 dirhema po 24,5 groša	1 par	50.960
[136]	čibuk ⁹⁰	1 kom	559
[137]	ponovo serdžada	1 kom	322
[138]	havli mahrama ⁹¹	1 kom	282
[139]	čaršaf i perda ⁹²	2 kom	120
[140]	kratka ćurdija od samura (kune skupocjenog krzna)	/	6.400
[141]	mali jastuk od kutnije ⁹³	2 kom	560
[142]	šiljte od kutnije	2 kom	2.440
[143]	aladža-anterija	1 kom	2.800
[144]	feredža od kahvaji (kafene) čohe	/	810

⁸⁷ *Jagluk* – duguljasti rubac od finog beza zlatom izvezen na jednom uglu. Isto, 358.

⁸⁸ *Terluke* – ženske papuče, naročito papuče od sahtijana ili kajsara, po licu izvezene zlatom, srebrom ili svilom. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 612-613.

⁸⁹ *Belenzuka* – narukvica: narukvice izrađene od više spojenih ili pletenih srebrnih ili zlatnih lančića. Obično se mogu rasklapati, a spojnice su lijepo ukrašene. Isto, 134.

⁹⁰ *Čibuk* – 1. kamiš, cijev sa lulicom na jednom kraju koja služi za pušenje; obično je č. dug, a ako je manji pa se može u džep staviti, onda se naziva čibučić; 2. fig. pruga, duga crta (npr. basma na čibuke). Isto, 173.

⁹¹ *Havli* – sa havom, sa maljama; havli ili havlili mahrama je frotir marama. Isto, 322; *Mahrama* – 1. ubrus, ručnik, peškir; 2. bošča, rubac, krpa ili peškir, kojim ženske pokrivaju glavu. Isto, 441.

⁹² *Perde* – zavjesa, zastor na prozoru, na vratima ili na čemu drugom; veo; pregrada, zaklon. Isto, 516.

⁹³ *Kutnija* – 1. vrsta tkanine žutkaste, zlatne boje, od koje su se krojile anterije. Osnova joj je od vune ili svile, a potka od pamuka. Imala je crvene, bijele ili crne pruge. Poznata je bila šamska kutnija koja se uvozila iz Sirije; 2. anterija skrojena od kutnije. Isto, 428.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[145]	dušek od kutnije	1	1.280
[146]	kumašli-jastuk ⁹⁴	2 kom	1.680
[147]	rabljeni jastuk	1 kom	560
[148]	kaliče-serdžada	1 kom	2.800
[149]	pozlaćena časa	1	405
[150]	srebreni medžmer (kadionica) i šiša	/	4.260
[151]	porculanska časa	1 kom	171
[152]	findžan	4 kom	261
[153]	srebreni zarf ⁹⁵ filigranske izrade sa findžanima (10)	10	2.850
[154]	pozlaćeni tas	1 kom	121
[155]	komad bijele svile	4 kom	235
[156]	daščani sanduk sa furdom	/	420
[157]	ponovo krava sa teletom koje sisa	1 kom	3.440
[158]	fučija ⁹⁶	3 kom	245
[159]	ponovo minder	1 kom	405
[160]	uzengije ⁹⁷	1 par	365
[161]	sedlo sa opremom	1 kom	995
[162]	telli-bošča ⁹⁸	1 kom	1.405
[163]	prsten prekomorske izrade	1 kom	510
[164]	prsten sa jakutom	1 kom	4.000
[165]	kantar	1 kom	330
[166]	golub ⁹⁹	1 kom	1.010

⁹⁴ *Kumaš* – vrsta starog svilenog platna, stari svileni atlas; *kumašli* – svilen, od kumaša izrađen. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 424.

⁹⁵ *Zarf* – 1. ukrašena metalna čašica u kojoj stoji findžan, slična maloj vinskoj čaši sa nogom; 2. korice, oklop; koverta. Isto, 647.

⁹⁶ *Fučija* – drvena poveća posuda, slična burencetu, u kojoj se drži voda, pekmez i sl. Isto, 285.

⁹⁷ *Uzengije* – stremen. Isto, 635.

⁹⁸ *Telli, terli* – vezen ili protkan zlatnom ili srebrenom žicom (koncem); ukrašen zlatnom ili srebrenom žicom. Isto, 609; *bošča* – pokrivač za glavu, rubac; stolnjak; platno četverouglastog oblika u koje se nešto zamotava. Isto, 149.

⁹⁹ Bijeli golub (ar. *mar'aš, mur'aš*). Vidi: Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 1997, 540; vrsta goluba koja visoko leti (*mar'aš*). Više vidi: F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005, 1216.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[167]	preslica za kudelj	1 kom	51
[168]	jastuk od beza sa čaršafom	/	160
[169]	koltuk-jastuk ukrašen klobadanom ¹⁰⁰	2 kom	1.410
[170]	koltuk-jastuk od kutnije	2 kom	760
[171]	nova košulja	1 kom	660
[172]	jorgan od kutnije	/	1.620
[173]	ponovo ručni sat	1	1.430
[174]	ponovo serdžada	1 kom	1.400
[175]	zarfovi za findžane	5 kom	400
[176]	staklena ćasa	1	120
[177]	findžan	2 kom	405
[178]	havlja ¹⁰¹ sa jemenijom (šamijom) ¹⁰²	1 kom	52
[179]	kratka ćurdija od čohe	/	230
[180]	ponovo svijećnjak	1 kom	159
[181]	pafte od manjeg bisera	1 par	3.840
[182]	tronožac (tur. sîpâye) i gvozdeni čember ¹⁰³	/	67
[183]	rabljeni jastuk	3 kom	800
[184]	ćup	2 kom	117
[185]	ponovo ćup	1 kom	79
[186]	skemlija ¹⁰⁴	1 kom	86
[187]	veliki tronožac	1 kom	479
[188]	crni sanduk	2 kom	1.000
[189]	šiljte za sedlo	1 kom	290
[190]	prsten sa kamenom piruze	/	1.080
[191]	prsten sa zumrutom	1 kom	835
[192]	srebrena kuka	1 kom	720
[193]	srebreni ukrasi za kosu (tur. zülüflük)	1 kom	9.560
[194]	šiljte od čita	1 kom	810

¹⁰⁰ *Klobadan* – sjajna traka (širit) napravljena od svilenog ili pamučnog konca, uvrnutog sa tankom žicom od zlata (varaka) ili srme. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 410.

¹⁰¹ *Havlja* – 1. mekani rutavi ručnik, frotir; 2. velika bijela mekana marama koju su muslimanke ogrtale oko feredže, ili su se u nju zavijale i bez feredže. Isto, 323.

¹⁰² *Jemenija* – rubac (marama) od tankog platna, išarana granama, kojim se povezuje glava. Isto, 368.

¹⁰³ *Čember* – 3. obruč, okvir, prsten. Više vidi: Isto, 170.

¹⁰⁴ *Skemlija* – stolica. Isto, 567.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[195]	harar ¹⁰⁵	3 kom	168
[196]	ponovo košulja	1 kom	870
[197]	kumašli-šiljte	2 kom	3.450
[198]	ponovo havli mahrama (frotir peškir)	1 kom	359
[199]	peškir za gornji dio tijela	11 kom	999
[200]	makat od al-čohe (rumeno crvene čohe)	3 kom	2.400
[201]	havlja sa čemberom ¹⁰⁶	/	520
[202]	srebrena čelenka ¹⁰⁷	/	400
[203]	ponovo kaliče-serdžada	1 kom	2.799
[204]	pozlaćeni leđen i ibrik	/	3.180
[205]	pozlaćena ćasa	1	900
[206]	findžan	4 kom	220
[207]	srebreni tabak	1 kom	2.410
[208]	rabljena serdžada	1 kom	90
[209]	čekmedža sa furdom	/	120
[210]	harar sa furdovatima ¹⁰⁸	/	60
[211]	ponovo minder	1 kom	1.445
[212]	hasura ¹⁰⁹	3 kom	160
[213]	čekrk/čekrek ¹¹⁰	1 kom	112
[214]	ćup	2 kom	71
[215]	ponovo ćup (2) i kutija	2 kom	181
[216]	bijela krava sa teletom koje sisa	/	2.560
[217]	prsten sa kamenom piroze	1 kom	1.205

¹⁰⁵ *Harar* – vreća od kostrijeti (od kozje dlake). Više vidi: A. Škaljić, *Turcizmi...*, 313.

¹⁰⁶ *Čember* – 1. bijelo, fino platno, šifon; 2. veliki bijeli rubac od šifona, marama, kojom muslimanke koje nose feredžu pokrivaju glavu. Najprije se jašmakom poveže donji dio lica do očiju i vrat, a onda se čemberom pokrije glava i čelo do očiju, tako da samo oči ostaju slobodne, nepokrivene. Isto, 170.

¹⁰⁷ *Čelenka* – vrsta perjanice, napravljena od zlata ili srebra u obliku spojenih pera, ponekad ukrašena dragim kamenjem. Stavlja se na kalpak ili saruk s prednje strane. Služila je i kao odlikovanje za hrabrost. Isto, 170.

¹⁰⁸ *Furdovat* – odresci od bakra koji nastaju u kazandžija prilikom izrade ili krpeljenja bakrenih predmeta. Isto, 286.

¹⁰⁹ *Hasura* – prostirač ispletan od meke trstike, šaše ili rogozine. Isto, 318.

¹¹⁰ *Čekrk, čekrek* – 1. mašina na kojoj se izrađuju predmeti od drveta; 2. sprava za dizanje tereta u visinu namotavanjem užeta na kolo; kolo, vitao, motavilo, kolotura; 3. naprava za sukanje prediva; 4. uopšte ono što se vrti i okreće kao čekrk. Isto, 169.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[218]	dijamantski prsten	1 kom	3.610
[219]	havlja sa čemberom	/	600
[220]	ponovo džube ¹¹¹	1 kom	6.800
[221]	karabin ¹¹²	1 kom	1.800
[222]	ponovo krava sa teletom koje sisa	/	2.400
[223]	tele koje sisa	1 grlo	400
[224]	ovca (2), janje (4)	2 grla, 4 grla	3.520
[225]	parče lanenih (ćeten) ilika ¹¹³	7 kom	357
[226]	ponovo parče lanenih ilika	7 kom	357
[227]	gvozdena mangala ¹¹⁴	1 kom	120
[228]	veliki nož (handžar, jatagan) ¹¹⁵	1 kom	240
[229]	fučija sa sandukom	/	120
[230]	posijana pšenica u Koševu, u slučaju slabe žetve	9 čari, 10 oka	5.700
[231]	posijani ječam, u slučaju slabe žetve	10 čari	3.000
[232]	posijani kukuruz, u slučaju slabe žetve	30 oka	840
[233]	posijani grah, u slučaju slabe žetve	3,5 oke	140
[234]	zob na dugu kod Save, zimmije	2 čara	200
[235]	kukuruz na dugu kod spomenutog	60 oka	840
[236]	na dugu kod spomenutog Save, zimmije	/	2.570
[237]	pšenica na dugu kod Riste, zimmije	40 oka	600
[238]	ječam na dugu kod spomenutog	4 čara	600
[239]	zob na dugu kod spomenutog	4 čara	400
[240]	kuća u punom privatnom vlasništvu koja je prodana, u spomenutoj mahali	/	136.400

¹¹¹ *Džube* – 1. odora, mantija muslimanskih sveštenika obično od crne čohe. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 243. Napomena: u originalu ispred riječi *džube* je navedena riječ “defa” – *ponovo*, iako se džube ranije u popisu ostavine ne navodi.

¹¹² *Karabin* – kratka vojnička puška.

¹¹³ *Ilika* – rupica ili petlja na odijelu za koju se zakopčava dugme. Ilike su ponekad, radi ukrasa, izrađene od gajtana ili od kakovog metala. Isto, 344.

¹¹⁴ *Mangala* – sud posebnog oblika, napravljen obično od bakra (a može biti i od mesinga, pleha ili zemlje) u kojem se drži žeravica radi zagrijavanja sobe, ili za podgrijavanje skuhane kafe ili jela. Isto, 445.

¹¹⁵ *Handžar* – dugi (70-80 cm) šiljasti nož, s oštricom s obadrije strane. Ponekad handžarom nazivaju i *krivi mač* ili *jatagan*. Isto, 310.

R.br.	OSTAVINA	količina	vrijednost (para)
[241]	dio hana Ablakovića (Ablagi-zade) koji je prodat	/	120.000
[242]	sve nekretnine u punom privatnom vlasništvu u selu Mrkovići [Mrkovik] ¹¹⁶	/	6.000
[243]	sve nekretnine u punom privatnom vlasništvu u selu Rotilj	/	6.000
[244]	utvrđena gotovina	/	14.000
Ukupna vrijednost ostavine			16.327 groša i 22 pare¹¹⁷

R.br.	od toga odbitak	vrijednost (pare)
[1]	Resmi kismet (taksa na diobu)	9.655
[2]	Kasamija (taksa za službenika koji rješava ostavine)	3.216
[3]	Kalemija (taksa pisaru)	1.608
[4]	Hudamija (taksa posluži)	804
[5]	Ihzarija (pozivarina)	804
[6]	Kajdija (unošenje u sudsku knjigu)	480
[7]	Telalija (plaća telalu)	5.120
[8]	Hamalija ¹¹⁸	400
[9]	dodatni troškovi	5.000
[10]	dug prema Mula Sulejmanu kao podmirenje zajma na osnovu svjedočenja Mula Osmana, sina Jusufa, i Alije, sina Ibrahima	120.000
[11]	dug iz oporučene imovine njenog umrlog oca u svrhu bedeli hadža na osnovu svjedočenja Gutić (Gudik) / Godić (Godik) Mehmeda i terzije Mula Mustafe	100.000
[12]	dug prema spomenutoj Afifi i Umihani na osnovu svjedočenja spomenute dvojice	8.000
[13]	dug prema Kuniji hatun na osnovu svjedočenja spomenute dvojice	6.000
[14]	dug prema Zejneb hatun na osnovu svjedočenja spomenute dvojice	6.000

¹¹⁶ Danas naselje Mrkovići na području općine Centar u Sarajevu.

¹¹⁷ Napomena: Nakon što smo sabrali sve navedene stavke iz ostavine Fatime Dudije hatun, ustanovili smo da se njihova ukupna vrijednost razlikuje od navedene. Umjesto 16.327 groša i 22 pare, treba da stoji: 16.051 groš i 8 para.

¹¹⁸ *Hamalija* – nagrada hamalu koja se plaća za učinjenu uslugu. A. Škaljić, *Turcizmi...*, 307.

R.br.	od toga odbitak	vrijednost (pare)
[15]	dug prema Čelebiji hatun na osnovu svjedočenja spomenute dvojice	1.200
[16]	dug prema Kaduni hatun na osnovu svjedočenja spomenute dvojice	2.000
Svega izdaci		6.757 groša i 7 para
R.br.	Ostatak poslije izdataka	9.570 groša i 15 para
-	trećina imetka za potrebe opremanja mejjita (tedžhiz i tekfin), za kefarete (zakletve), za bedeli hadž i ostale priznate troškove na osnovu svjedočenja Gutić / Godić Mehmeda i terzije Mula Mustafe	3.190 groša i 5 para
[1]	za potrebe opremanja mejjita, za kefarete i ostale priznate troškove	1.536 groša
[2]	ostatak za bedeli hadž	1.654 groša i 5 para
Čisti ostatak za podjelu među nasljednicima		6.380 groša i 10 para
[1]	dio tetki po majci	3.190 groša i 5 para
[2]	dio tetki po majci	3.190 groša i 5 para

Ovaj popis nam omogućava da steknemo uvid o brojnosti i vrsti predmeta iz kućnog inventara sarajevske dobrotvorke Fatime Dudije hatun, kao i njihovoj materijalnoj vrijednosti u to vrijeme, što danas za našu kulturnu historiju ima veoma veliki značaj i vrijednost. U spomenutom popisu navedeni su predmeti i stvari po nazivima, njihovoj količini i vrijednosti izraženoj u parama, dok je njena cjelokupna pokretna i nepokretna imovina procijenjena na 16.327 groša i 22 pare. Uvidom u popis njene ostavine, vidi se da na izdatke otpada 6.757 groša i 7 para, a od ostatka koji je ostao poslije izmirenih sudskih troškova i određenih dugova u vrijednosti od 9.570 groša i 15 para, podmirit će se sve potrebne radnje i troškovi oko njene dženaze te ostali priznati troškovi. Čisti ostatak u vrijednosti od 6.380 groša i 10 para podijelit će se jednako

njenim zakonskim nasljednicima, dvjema tetkama po majci (po 3.190 groša i 5 para).

Fond kućnog inventara spomenute sarajevske dobrotvorke Fatime Dudije sadrži različite grupe predmeta, od posuđa, namještaja, tekstilnog pokućstva, ukrasnih stvari, odjernih predmeta, ličnog pribora i nakita, do vojne i konjske opreme i drugih stvari.

Najbrojniji dio čini grupa posuđa u kojoj naročitu pažnju zavređuje kazan od 22 oke po 560 u vrijednosti od 12.320 para, srebreni zarf filigranske izrade sa findžanima, srebreni tabak, bakrene tepsije, haranija, joltasi, leñder za janjetinu, đugum sa ibrikom, bakreni đevđir, bakrena deba, tendžere, ćase, sahani, bakrač, veliki ibrik za kafu, tepsije za pitu, joltave, tava sa dugom drškom, gvozdena mangala, findžani, bakrena maštrafa, fućija, tekne itd.

Bilo je i nekoliko primjeraka pozlaćenog posuđa, i to: pozlačena ćasa (2 kom), pozlačeni leđen i ibrik i pozlačeni tas. Grupu posuđa dopunjuju i razne vrste kuhinjskog pribora, kao što su kevčija (3 kom), mlin za kafu, nož za sjecanje mesa i sl.

U grupu namještaja koji je činio kućni inventar Fatime Dudije svrstavamo sljedeće: mindere (10 kom), peškun, veliku čekmedžu, veliki tronožac, skemliju i sl.

Grupu tekstilnog pokućstva čine: jastuk od šagrenske kože (3 kom), jastuk od kadife (17 kom), mali jastuk od kutnije (2 kom), kumašli-jastuk (3 kom), koltuk-jastuk sa vezenom srmom (2 kom), jastuk od beza, koltuk-jastuk od kutnije (2 kom), rabljeni jastuk od kadife (3 kom), rabljeni dimli-jastuk (2 kom) i rabljeni jastuk (7 kom) te jorgani na cvjetove, od kutnije i čita te makati, šiljteta, peškiri, telli-bošća, jagluk i sl. Ovu grupu dopunjuju i razne vrste ćilima i prostirki: ćilimi, zilije/zili-ćilimi (2 kom), fini uzlani/čvorani ćilim persijske izrade/manja halija, serdžade (4 kom) i kaliče-serdžade (2 kom). Iz navedenog popisa se vidi da je Fatima Dudija hatun od imovine posjedovala i jedan kućni stan za tkanje beza, kao i jednu preslicu za kudeljku.

Grupa ukrasnih predmeta je mala i nju sačinjavaju jedno veliko ogledalo (2 kom), ćup (7 kom), bakreni i bronzani svijećnjak, tabla za svijećnjak, veliki fenjer itd.

Od odjernih predmeta i drugih odjernih dodataka navode se: bojali ćurdija od samura, kratka ćurdija od samura, kratka ćurdija od čohe, feredža od tamnozelene čohe, feredža od kahvaji (kafene) čohe, aladža-anterija, anterija prekomorske izrade, košulja (2 kom), džube, ženska hamam-košulja, havlija, jemenija itd.

Predmete koji su i najskuplji iz ostavine spomenute sarajevske do-
brotvorke čine njihovi upotrebnici predmeti, tj. njihove dragocjenosti (lični
nakit), među kojima su navedeni: zlatna belenzuka od 52 dirhema po
24,5 groša u vrijednosti od 50.960 para (1 par), biserna cvjetna grana u
vrijednosti od 10.000 para, prsten prekomorske izrade (3 kom), prsten
sa kamenom piroze (2 kom), prsten sa jakutom, prsten sa zumburkom,
dijamantski prsten, srebrni ukrasi za kosu, pašte od manjeg bisera (1
par), biserna pašta (1 par), tepeluk sa biserima, ručni sat (2 kom) itd.

Od vojne opreme spominje se veliki nož (handžar, jatagan) i karabin,
a od konjske, sedlo sa opremom, uzengije (1 par) i bisage.

Ova dobitnica imala je u svom posjedu i jednog goluba, nešto kru-
pne i sitne stoke (četiri vola, pet krava, šest teladi koja sisaju, dvije ovce
i četiri janjeta), kao i određene količine raznovrsnih usjeva (pšenice,
ječma, zobi, kukuruza i graha) te određeni broj nekretnina u Sarajevu i
njegovoj okolini.

U ovom popisu je zabilježeno da je spomenuta vakifa posjedovala
i dva kantara, jedan u vrijednosti od 280, a drugi od 330 para, za koje
pretpostavljamo da su bili inventar nekog njenog dućana ili magaze.

Zabilježene su i dvije knjige, i to: "Kelām-i Kadīm", što je naziv za
Kur'ān, u vrijednosti od 1.720 para (43 groša) i *Risāle-i Birgivi ma'a
Namāzlık* u vrijednosti od 480 para (12 groša).

Na kraju, ovi dokumenti o ostavštini su veoma dragocjeni i značajni
za izučavanje različitih oblasti društvenog života, od kulture stanovanja,
kućnih i odjavnih predmeta do materijalnog, a ujedno i socijalnog sta-
tusa pojedinca ili društvenog sloja kojem je pripadao, kao i kulturnog
nivoa, a u dobroj mjeri može se pratiti i ekonomska situacija.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

a) Neobjavljeni izvori:

SARAJEVO, GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA (BOSNA I
HERCEGOVINA)

Kadi-zade (Kadić) Muhamed Enverī, *Tārīḥ-i Enverī* (TE), R-7321.

Sidžil sarajevskog kadije (SSK) br. 52, 61 i 69.

Literatura

- Bejtić, Alija, "Spomenici osmanlijske arhitekture u Bosni i Hercegovini", *POF*, III-IV/1952-53, Sarajevo, 1953, 229-297.
- Bejtić, Alija, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1973.
- Gadžo-Kasumović, Azra, "Mulla u Bosanskom ejaletu", *Anali GHB*, knjiga XXVII-XXVIII, Sarajevo, 2008, 5-67.
- Gadžo-Kasumovic, Azra, "O sidžilima u Gazi Husrev-begovoj biblioteci", *Anali GHB*, knjiga XXI-XXII, Sarajevo, 2003, 41-83.
- Kemura, Šejh Sejfuddin Fehmi bin Ali, "Sarajevske džamije i druge javne zgrade", I dio, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine (GZM BiH)*, Sarajevo, 1908, 1-208.
- Kreševljaković, Hamdija, "Kule i odžaci u Bosni i Hercegovini", *Naše starine*, god. II/1954, Sarajevo, 1954, 71-86.
- Kreševljaković, Hamdija, *Izabrana djela III: Banje, vodovodi, hanovi i karavansaraji...*, "Veselin Masleša", Sarajevo, 1991.
- Mehmedović, Ahmed, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018.
- Muderizović, Riza, "Jedan popis sarajevskih janjičara iz početka XIX. vijeka", *GZM BiH*, god. XXIX/1917, Sarajevo, 1918, 105-114.
- Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 1997.
- Mujezinović, Mehmed, "Stari Alifakovac u Sarajevu", *Naše starine*, god. VIII/1962, Sarajevo, 1962, 119-138.
- Omanović-Veladžić, Alma, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, Posebna izdanja LXV, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Sarajevo, 2021.
- Petrović, Đurđica, "Zapisi o cergi (čergi)", *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, urednik Mirko Marković, knj. 49. (1983), Zagreb, 1983, 483-504.
- Steingass, F., *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 6. izd., "Svjetlost", Sarajevo, 1989.

THE LEGACY OF FATIMA DUDIJA HATUN, SARAJEVO BENEFACTOR

Summary

In this paper based on the available Ottoman archival sources and accessible secondary literature, an attempt is made to reconstruct the life of a Sarajevo benefactor from the end of the 18th and the first half of the 19th century, who bequeathed part of her property for religious and educational purposes.

Based on the inventory of the property remained after her death, we tried to get a closer picture of the private life of a woman benefactor, then to provide information about the way and style of her life, then on the type of household furniture, textile furniture, kitchen utensils, decorative objects and other things that adorned and filled the interior of her home. Likewise, we analyzed the jewelry she owned, the style of her daily clothing, the type and quality of the materials of the clothing, and information about the rest of her movable and immovable properties. The person in case was named Fatima Dudija hatun, daughter of Pehlivan Husejn-aga, from Sarajevo, resident of Careva Mahala.

Key words: cultural history, Sarajevo, the end of the 18th and the first half of the 19th century, benefactor, legacy.